حیزبی توودەی ئێران و

بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ئێران دا

(١٣٥٧ ـ ١٣٦١)

د. کامران ئەمین ئاوە

و:سیروان مووساپوور

پێرست

ـ پێشەکیەک
ـ بنەما فکرییەکانی حیزبی توودەی ئێران لە هەڵسووکەوت لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و هێزە نەیارەکانی
ـ حیزبی توودەی ئێران و بزوتنەوەی کورد پاش شۆرشی ٥٧

پێشەکیەک بۆ چوونەناو بابەتی:

هەڵوێستی حیزبی توودەی ئێران لە پێوەندیی لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد پێش شۆڕشی ڕێبەندانی٥٧

دوای لەسەرکارنەمانی ڕەزاشا، حیزبی توودەی ئێران لە ١٠ی ڕەزبەری ساڵی ١٣٢٠ی هەتاوی دامەزرا. لە سەردەمی دەسەڵاتداریێتیی محەمەدڕەزاشای پەهلەوی حیزبی توودەی ئێران یەکێك لەو چەند حیزبانە بوو کە بەردەوام بەرگریی لە مافە نەتەوەییەکانی گەلانی ئێران بە شێوەیەکی گشتی و گەلی کورد بە تایبەتی بۆ گەیشتن بە خودموختاری لە چوارچێوەی ئێران و لە هەمان کاتدا پاراستنی یەکپارچەیی خاکی ئەو وڵاتەی دەکرد. لە بەرنامەکانی حیزبی توودەی ئێران لە کۆنگرەی یەکەم (١٣٢٣) و کۆنگرەی دووەم کە دوو ساڵ پاش ڕووخانی کۆماری کوردستان و حکوومەتی میللی ئازەربایجان لە ساڵی ١٣٢٧ پێك هات، ئاماژە بە "ئازادیی تەواوی کەمایەتییەکان لە کاروبارە کولتووریی و ئایینییەکان" کراوە[1] و هەروەها لە بەرنامەی حیزبی توودەی ئێران دوای پلێنۆمی حەوتەم و کۆنفرانسی یەکگرتن لەگەڵ فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لە هاوینی ١٣٣٩ی هەتاوی ئاماژە بە مافی دیاریکردنی چارەنووسی گەلانی ئێران کراوە.[2] لە سەردەمی کۆماری کوردستان، حیزبی توودەی ئێران لەڕاستیدا تاقانە پشتیوانی نێوخۆیی ئەو کۆمارە

---

[1] اسناد و دیدگاەها، حزب توده ایران از آغاز پیدایی تا انقلاب بهمن ١٣٥٧. چاپ اول ١٣٦٠. ص:٦٦و ١٤٣.

[2] سەرچاوەی پێشوو، لاپەڕە ٤٠٣ و ٤١٩.

بوو. ئەم حیزبە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان ڕۆڵێکی کاریگەریی بۆ وێنە لە بواری زیندووکردنەوەی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، پەروەردەکردنی کادر و یارمەتیدان لە چاپکردنی بڵاوکراوەکان و هتد بینیوە.

"حیزبی توودەی ئێران لە کۆنگرەی دووەمی خۆیدا خوازیاری پێکهێنانی پێوەندیی نزیکتر لەگەڵ "فیرقە"ی دێموکراتی کوردستان بوو و بە پڕاکتیزەکردنی بڕیارەکانی کۆنگرەی دووەم، حیزب گوڕ و تینی زیاتری بە تەبلیغات لەبارەی مەسەلەی "قەومی" دا. بەم پێیە دروشمگەلێکی وەك "بژی یەکێتیی خەڵکی ئێران"، "بژی بزووتنەوەی نەتەوەیی ئازەربایجان و کوردستان"، نەمانی هەر چەشنە سەرکوتێکی نەتەوەیی" و "پشتیوانی لە مافی خودموختاریی بۆ کوردستان و ئازەربایجان بکەن" بە لیستی دروشمە خەیابانییەکانی ئەم حیزبەوە زیاد بوو... لە ڕێوڕەسمی ڕێزلێنان لە دەیەمینساڵی کۆچی دوایی "ئەرانی" دا ڕۆژنامەی سەرەکیی حیزب لە ژمارەی تایبەتیی خۆیدا لەژێر ناونیشانی "شەهیدە گەورەکانی ئێران" نە تەنیا ڕێزی لە سیما بەرچاوەکانی ئازەربایجان بەتایبەت حەیدەرخان، ستارخان و خەیابانی گرتبوو، بەڵکو یادی سەدان خەباتگێڕی کورد و ئازەری کردەوە کە لە ڕاپەڕینی ١٣٢٤ـ٢٥ گیانیان لەدەست دابوو.[٣]

لە ساڵی ١٣٢٧ دا ڕێبەرایەتیی کاتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەڕێگەی ئاغای سارمەددینی سادق وەزیری یاساناس و ئەندامی حیزبی توودەی ئێران و نەمر سدیقی ئەنجیری‌ئازەر سەرنووسەری بڵاوکراوەی "هاواری نیشتمان" ئۆرگانی یەکێتیی لاوانی دێموکراتی کوردستان لە سەردەمی کۆماری کوردستان، پێوەندیی لەگەڵ

[٣] ایران در بین دو انقلاب، یرواند ابراهامیان، ص ٥١٠ چاپ شانزدهم، نشر نی، تهران ١٣٥٩.

ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێران گرت[٤] و هاوکاریی ڕێکخراوەیی ئەوان دەست پێ کرد. پێوەندییەکانی حیزبی توودەی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم قۆناغەدا بەشێوەیەك لێك نزیك و توندوتۆڵ بوو کە ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دەرەوەی کوردستان دەچوونە ناوچەکانی جێی چالاکیی حیزبی توودەی ئێران. حیزبی دێموکرانی کوردستانیش بە کردەوە ڕۆڵی ڕێکخراوی ئەیالەتیی حیزبی توودەی لە کوردستان دەگێڕا و شوێنکەوتوو و جێبەجێکاری سیاسەتەکانی ئەو حیزبە لە کوردستان بوو. ئەم پێوەندییە هەتا بەهاری سالی **١٣٣٤** و پچڕانی پێوەندیی کادرەکان و ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران بەهۆی نفووزی هێزەکانی پۆلیسی ئێران لە ڕێکخستنەکانی حیزبی توودەی ئێران درێژەی کێشا.[٥]

لە ماوەی نێوان سالانی **١٣٣٢** هەتا ڕووداني شۆڕشی ڕێبەندانی **٥٧**ی هەتاوی بێجگە لەو هەوراز و نشێوە زۆرانەی کە لە پێوەندییەکانی نێوان دوو حیزبدا هاتە کایەوە، بەشێکی زۆر لە کادرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەتا کۆتاییەکانی دەیەی **٧٠**ی سەدەی بیستەمی زایینی پێوەندییەکی نزیك و توندوتۆڵیان لەگەڵ

---

[٤] پەنجا ساڵ خەبات، کورتەمێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەرگی ١، لاپەرەی ٧٧ جەلیل گاداني. دەزگای مکریاني ، هەولێر، ساڵی ٢٠٠٨

[٥] لە کۆبوونەوەیەکدا بە بەشداریی غەنی بلووریان، عەبدولڕەحمان قاسملوو، هاشم ئەقڵوتتولاب، سلێمان موعینی، حەمەدەمین ڕاتبی، عەبدوڵلای ئیسحاقی، سدیق ئەنجیری و ئەسعەد خودایاری لە بەهاری ١٣٣٤ی هەتاوی ـ ١٩٥٥ی زایینی لە ماڵی سدیق ئەنجیری لە تاران پێك هات، بە سەرنجدان بە نفووزی پۆلیس لە تەشکیلاتی حیزبی توودەی ئێران، بۆ پێشگرتن لە ئاشکرابوونی ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بڕیاری پچڕاندنی تەواوی پێوەندییەکانی تەشکیلاتیی لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران درا. ئاڵەکۆك، بیرەوەرییەکانی غەنی بلووریان، لاپەڕە ١٥٥، ستۆکهۆڵم ١٩٩٧.

حیزبی توودەی ئێران هەبوو و کەڵکیان لە یارمەتییە ماددیی و مەعنەوییەکانی ئەو حیزبە وەردەگرت.

لە مەودای نێوان ساڵانی ١٩٦٥ هەتا ١٩٧٠ بە یارمەتیی حیزبی توودەی ئێران ٢٦ ژمارەی "کوردستان" بە سەرنووسەریی دوکتور قاسملوو و هاوکاریی کەریم حیسامی، حەسەن قزڵجی، محەمەد موهتەدی، عەلی گەلاوێژ لە ئورووپا بڵاو کرایەوە. لە ڕادیۆ پەیکی ئێران"یش بەرنامەکانی کوردی بڵاو بوونەوە کە تێیاندا باسی مەسەلەکانی کوردستانی ئێران و عێراق و ... دەکرا. لە ڕەوتی شکڵگرتنی "حیزبی دێموکراتی کوردستان ـ کۆمیتەی شۆڕشگێڕی" و دەسپێکردنی خەباتی چەکدارانە لە کوردستان لە ساڵەکانی ٤٧ ـ ٤٦ دا، لە دانیشتنی دوکتور ڕادمەنیش سکرتێری گشتیی حیزبی توودەی ئێران لەگەڵ نوێنەرانی "کومیتەی شۆڕشگێڕیی حیزبی دێموکراتی کوردستان" لە نۆی فێوریەی ١٩٦٨ لە بەغدا[٦] ڕێککەوتنێك لەبارەی هاوکاریی ئەم حیزبە و یارمەتییە ماددیی و مەعنەوییەکانی بە بزووتنەوەی چەکدارانە لە کوردستان هاتە کایەوە. بەشێکی زۆر لە کادر و پێشمەرگەکانی ئەم بەشە لە حیزبی دێموکرات لە خەباتی چەکدارانە بە دژی ڕێژیم پڕچەك و پۆشتەوپەرداخی شا گیانیان لەدەست دا و پشتیوانیی حیزبی توودەی ئێران بەکردەوە لە دەربڕینی هاودەردی و گەیاندنی هەواڵ لە بڵاوکراوەکانی خۆیدا و ڕەنگدانەوەی ئەم ڕووداوانە لە بەشی کوردیی "رادیۆ پەیکی ئێران"دا قەتیس مایەوە. لە سەرەتاکانی دەیەی ٧٠ی سەدەی بیستەمی زایینی بە گەڕانەوەی دوکتور عەبدولڕەحمانی قاسملوو بۆ کوردستان و زیندووکردنەوەی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن ناوبراو و کادر و ئەندامەکانی دیکەی ئەو حیزبە لە ئێراق کە بەشێکی زۆریان لایەنگری حیزبی توودەی ئێران و ئۆردوگای

[٦] بیرەوەرییەکانی کەریمی حیسامی، بەرگی سێهەم، لاپەڕەی ١٠١، ستۆکهۆڵم ١٩٨٨.

سۆسیالیستیی بوون، ئەم هیوایە بۆ حیزبی توودەی ئێران دروست بوو کە حیزبی دێموکراتی کوردستان ببێتەوە ڕێکخراوی ئەیالەتیی ئەو لە کوردستانی ئێران. بەڵام سیاسەتەکانی دوکتور قاسملوو و ڕێبەرایەتیی نوێ سەرەڕای ئەوەی خوازیاری پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران و ئۆردوگای سۆسیالیستی و پێکهێنانی بەرەیەکی یەکگرتووی نیشتمانی بوون، مەبەستیان بەسەربەخۆ ڕاگرتنی ئەو حیزبە بوو. هەوڵەکانی دۆستانەی ڕێبەرایەتیی ئەوکاتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە دەیەی ٧٠ی سەدەی بیستەم زایینی بۆ پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران سەرەڕای حەز و مەیلی ئیرەجی ئەسکەندەری سکرتێری ئەوکاتی حیزبی توودەی ئێران بەهۆی کارشکێنییەکنی نورەددینی کیانووری و بە فەرمی نەناسینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەك حیزبێکی سەربەخۆ لەلایەن ئەو حیزبەوە دەرەنجامێکی نەبوو. بە چوونەدەری دوکتور کیانووری لەدانیشتنێك کە لە جولای ١٩٧٥ لە بێرلین[٧] لەنێوان هەیئەتی نوێنەرایەتیی حیزبی توودەی ئێران (ئیرەج ئەسکەندەری، کیانووری و عەلی گەلاوێژ) لەگەڵ هەیئەتی نوێنەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (دوکتور قاسملوو، کەریم حیسامی و حەمەدەمینی سیراجی) و بەشداریی حەسەن قزلجی پێك هاتبوو، بە کردەوە پێوەندییە دۆستانە و مێژووییەکانی ئەوان تێك چوو. ئاستی ئەو ناکۆکییانە گەیشتە ڕادەیەك کە حیزبی توودەی ئێران لە بەیاننامەیەك کە لە ڕۆژنامەی "مردم" ژمارە ٣٦ـ گەلاوێژی ١٣٥٤ ـ چاپ و بڵاو کرایەوە و چەندین جاریش لە ڕادیۆ پەیکی ئێران خوێندرایەوە، خوازیاری هاتنەدەری خەباتگێڕانی کورد لە حیزبی دێموکراتی کوردستان و چوونەناو "حیزبی چینی کرێکاری ئێران" بوون. ئەم کارە لەگەڵ دژکردەوەی ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان وناڕەزایەتیی دۆستانە و لۆژیکیانەی ئەوان بەرەوڕوو بۆوە و لە وتارێك لەژێر ناونیشانی "وەڵامی پەیامێک"

---

[٧] بیرەوەرییەکانی کەریمی حیسامی، بەرگی چوارەم، لاپەڕەی ١٦٢، ستۆکهۆڵم.

لە ڕۆژنامەی کوردستان، ئۆرگانی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) ژمارە ٣٧ ـ گەلاوێژی ٥٤، وڵامیان دانەوە.[٨] دژایەتیی کیانووری لەگەڵ

[٨] لەم وڵامنامەیەدا وێڕای سەرلەنوێ پێداگرتنەوە لەسەر خەبات و پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو بە دژی ڕێژیمی دیکتاتۆریی شا و هەروەها ڕەتکردنەوەی تۆمەتەکانی حیزبی توودەی ئێران لە پێوەندیی لەگەڵ ئیددیعای پاشگەزبوونەوەی حیزبی دێموکرات لە بەڵێنی یەکگرتنی تەشکیلاتیی دوو حیزب بۆ نموونە هاتووە:" ئەوەکە حیزبی دێموکراتی کوردستان نەریتی هاوپێوەندیی و یەکێتیی سیاسیی و تەشکیلاتیی چالاکە تێکۆشەرەکانی وەلا ناوە، تۆمەتێکی بێئینسافانەیە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕۆژی یەکەمی دروست بوونی خۆیەوە، ڕێکخراوێکی سیاسیی سەربەخۆ بووە و هەر لەو کاتەوە بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی یەکگرتووی نیشتمانی لەنێو حیزب و ڕێکخراوە دێموکراتە ئێرانییەکان و بۆهاوکاریی و هاوپێوەندیی هێزە نیشتمانییە دژە ئیمپریالیستییەکان و دژی ڕێژیمی دیکتاتۆریی شا تێ‌دەکۆشێ.

یەکگرتنی سیاسی و تەشکیلاتی شتێکە و بەشداریی لە بەرەی یەکگرتوو و هاوکاریی نێوان دوو حیزب شتێکی دیکەیە. یەکگرتنی سیاسی و ڕێکخراوەیی کە لەنێوان ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێران و فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لەدەرەوەی وڵات و دوور لە نیشتمان درووست بوو،ناتوانێ ببێتە ئۆلگوو و سەرمەشقێك بۆ حیزب و ڕێکخراوە دێموکراتەکانی دیکە. یەکگرتوویی سیاسی و ڕێکخراوەیی دوو حیزبی جیاواز کە بەرنامە و پێڕەوی جیاوازیان هەیە بەم ئاسانییە نیە و بە ناردنی پەیام و پێشنیار و بەپێی حەز و ویستی چەند ڕێبەرێك جێبەجێ نابێ. داواکاریی حیزبێك کە خۆی بە حیزبی چینی کرێکار و خاوەن دنیابینی زانستیی دەزانێ لە ڕێکخراوەکانی حیزبێکی نەتەوەیی و دێموکرات بۆ پێوەندیی گرتن لەگەڵ ڕێبەرایەتیی حیزبێکی دیکە و پێڕەوی لە بەرنامە و ئامۆژگارییەکانی بە پاراستنی ناوی خۆیەوە، کارێکی نادروست و دوور لە ڕێباز و لێکدانەوەی مارکسیستییە. ڕێبەرانی حیزبی توودەی ئێران باش دەزانن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران حیزبی چینێکی دیاریکراو نیە. حیزبێکی نەتەوەیی و دێموکراتە کە لە قۆناغی خەباتی ڕزگاریخوازانە بۆ ئێرانێکی دێموکرات و بۆ وەدەسهێنانی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، نوێنەرانی هەموو چین و توێژە دێموکراتەکانی کۆمەڵگەی کوردستانی لە دەوری خۆی کۆ کردۆتەوە. ئایا حیزبێك کە خۆی بە مارکسیست دەزانێ، دەتوانێ وەها ڕێکخراوێك بەم شێوە و پێکهاتەیەوە لەنێو ڕێکخراوەکانی خۆیدا جێ بکاتەوە؟ کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودەی

دوکتور قاسملوو لەم بڕگە زەمانییەدا کاریگەرییەکی نەرێنیی لەسەر پێوەندییەکانی حیزبی توودەی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سەردەمی دوای شۆڕشی ڕێبەندانی ٥٧ بەجێ‌هێشت. دوکتور کیانووری لە "پرسیار و وەڵام"ی خۆیدا جەختی لەوە کردووە:"حیزبی توودەی ئێران سەرەڕای هەوڵەکانی چەند ساڵەی دوکتۆر قاسملوو هیچکات ئامادەی دانیشتن لەگەڵ ناوبراو بە نێوی فەرمیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر مێزی وتووێژ نەبووە."[9]

ئێران بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەم ڕاستییە کە دەستێوەردان لە کاروبارە نێوخۆییەکانی حیزبێکی دیکە لەگەڵ بنەماکانی مارکسیسم و ڕێبازی سیاسی و ئەخلاقیی حیزبێکی دێموکرات و پێشکەوتنخواز یەك ناگرێتەوە، داوای لە هەموو تێکۆشەرانی کورد کردووە گرووپ و کۆمەڵە جۆراوجۆرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەپێی بەرنامەی سیاسی و ڕێنوێنییەکانی تەشکیلاتی حیزبی توودەی ئێران، دابڕێژنەوە و پێوەندیی لەگەڵ ناوەندی حیزبی توودەی ئێران بگرن."... ئێمە چالاکیی تەواوی حیزب و ڕێکخراوە پێشکەوتنخوازەکان لە کوردستانی ئێران بە کارێکی ڕەوا دەزانین بەڵام دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە کردەوەیەکی خراپکارانە و نادۆستانە لەقەڵەم دەدەین. مافی خۆمانە لە ڕێبەرانی حیزبی توودەی ئێران بپرسین ئێوە کە خۆتان بە حیزبی چینی کرێکاری ئێران دەزانن، بۆ لە کوردستان بە نێوی حیزبی توودەی ئێران، ڕێکخراوی سیاسیی چینی کرێکاری دروست ناکەن و بۆچی داوا لە ڕێکخراوەکانی حیزبێکی نەتەوەیی و دێموکرات دەکەن دەست لە حیزبی خۆیان هەڵگرن، بەرنامە و پێڕەوی خۆیان وەلا بنێن و بێنە نێو حیزبی توودەی ئێران؟ ئایا داواکاریی ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێران لە خەباتکارانی گەلی کورد بۆ پێکهێنانی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نەك ڕێکخراوەکانی حیزبی توودەی ئێران خۆی نیشاندەری ئەم ڕاستیە نیە کە حیزبی ئێمە لەنێو خەڵکی کوردستانی ئێران خۆشەویستە و تێکۆشەوانی گەلی کورد حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە حیزبی پێشڕەوی کوردستانی ئێران دەزانن؟ (سەرچاوەی کوردی)

[9] پرسش و پاسخ، مسائل داخلی و خارجی انقلاب ایران شماره ٩(١٩)،ص٧٦

بنەما فکرییەکانی حیزبی توودەی ئێران لە هەڵسووکەوت لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و هێزە نەیارەکانی

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ڕێبەندانی ٥٧ ڕێبەرانی حیزبی توودەی ئێران لە دەرەوەڕا گەڕانەوە و ئەم حیزبە چالاکیی ئاشکرای خۆی دەست پێکردەوە. لەڕاستیدا حیزبی توودەی ئێران کە دوای کودەتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ زەربەی توند و قورسی لەباری ڕێکخستنەوە وێکەوتبوو، توانی بۆ یەکەم جار دوای زیاتر لە دوو دەیە دووری لە وڵات چالاکیی ئاشکرا دەست پێبکاتەوە.

سیاسەتەکانی حیزبی توودەی ئێران کاریگەرییەکی هەستپێکراو و حاشاهەڵنەگری لەسەر ڕووداوەکانی دوای ڕاپەڕین و چارەنووسی بزووتنەوەی پێشکەوتنخوازانە و چەپی ئێران هەبوو. ڕێبازی زاڵ بەسەر حیزبی توودە دوای شۆڕش و پێوەرەکانی بۆ هەڵبژاردنی هاوپەیمانەکانی، کۆنترین حیزبی چەپ و ئازادیخوازی ئێرانی لە پەنا یەکێك لە سەرەڕۆترین ڕێژیمەکانی سەدەی ناوەڕاست و لە بەرامبەر بەشێکی گەورە لە هێزە چەپ و ئازادیخوازەکانی ئێران دانا. بەپێی وتەکانی ئیرەج ئەسکەندەری لە نامەیەك کە بۆ حیزبی کۆمۆنیستی یەکێتی سۆڤییەتی نووسیبوو: "گۆڕینی ڕێباز و ڕێنوێنییەکانی پلێنۆمی شازدەهەمی کۆمیتەی ناوەندی لەبارەی یەکگرتن لەگەڵ هێزە شۆڕشگێڕە دێموکراتیکەکان بە کردەوە گۆڕانی بەسەردا هاتوە و دوژمنایەتیی هەرچی زیاتر و قووڵتر لەنێوان حیزبی ئێمە و گشت حیزبە نیشتمانپەروەر و دێموکراتەکانی وەك موجاهیدینی خەلق، حیزبی دێموکراتی کوردستان، لایەنگرانی مووسەددیق (جبهه ملی) و ئەوانی دیکە جێی گرتۆتەوە.[١٠] هەر ئەمە، گۆڕانکاریی

[١٠]. نامه ایرج اسکندری به کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی اکتبر ١٩٨١

لە ڕێکخستن و ڕێکوپێکیی هێزە دیار و شاراوە شۆڕشگێڕ و ئازادیخوازەکانی ئێران و لێکدابڕان و لاوازبوونی هێزە چەپ و دێموکراتەکان و، بەهێزبوونی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی لێ کەوتەوە.

بەرگریی حیزبی توودەی ئێران لە کۆماری ئیسلامیی ئێران و ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ هێزە بەرهەڵستکارەکانی حکومەتی ئیسلامی بۆ نموونە حیزبە کوردستانییەکان، بە سەرنجدان بە بەڵگە بڵاوکراوەکان و هەڵوێستە فەرمییەکانی حیزب لەو قۆناغەدا دەکرێ بەم شێوەیە ڕوون بکرێتەوە:

- شۆڕشی ئێران بە وتەی لئۆنید برژنێڤ[١١]"شۆڕشێکی ئاڵۆز و ناڕوون" بوو کە یەکێك لە لایەنە سەرەکییەکانی سیمای دژە ئیمپریالیست بوونی ئەو ڕێژیمە بوو. لە سەردەمی شەڕی سارددا بۆ حیزبگەلێکی وەك حیزبی توودەی ئێران "بەربەرەکانی دوو سیستەمی سوسیالیستیی جیهانی بە ناوەندێتیی یەکیەتیی سۆڤییەتی سوسیالیستی و سیستەمی سەرمایەداریی جیهانی بە ناوەندێتیی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا"[١٢]بابەتێکی سەرەکی قۆناغێکی مێژوویی، دیاریکەری ڕێڕەوی گشتی خەباتیان و پێوەری هەڵسەنگاندنی هێزە سیاسی ـ کۆمەڵایەتییەکانی دیکەی ئێران و جیهان بوو. حیزبی توودەی ئێران بە زەقکردنەوەی هێندێك لە تایبەتمەندییەکانی کۆماری ئیسلامی کە زیاتر لەوەی هەڵقوڵاوی واقعییەتەکانی ئەودەم بن، دروستکراوی خۆی بوون، سیاسەتی

---

http://xalvat.org/Nashr-eDigaran/451-500/497-Nameh-eEskandari.pdf

[١١] لئونید ئیلیچ برژنف (١٩٨٢ ـ ١٩٠٦)، سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستی یەکێتی سۆڤییەت (١٩٨٢ـ ١٩٦٤).

[١٢] دوران تاریخی ما و سمت عمده مبارزه، احسان طبری، برخی مسائل حاد انقلاب، ص ٥، مجموعه مقالات ١٣٥٨.

یەکێتی و ڕەخنەگرتن لە کۆماری ئیسلامی، بە "پشت بەستن بە یەکگرتن و دەربڕینی ڕەخنەکان لە چەند بابەتێکی دیاریکراودا و بە شێوازێك کە ئەولەوییەتی یەکگرتوویی لەبەرچاو بگرێ"[١٣]، گرتەپێش. ئەم جۆرە سیاسەتە بە تێپەڕینی کات و بەپێی ڕیزبەندیی هێزە سیاسییەکان، حیزبی توودەی ئێرانی لە ڕیزی بەرگریکارانی سەرسەختی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا دانا "کە بە شێوەیەکی کوێرکوێرانە پێڕەویی و پشتیوانی لە سیاسەتی پاوانخوازانە و بەرتەسك کردنەوەی ماف و ئازادییە دێموکراتیکەکانی کۆڕ و کۆبوونەوەی تاقمە ئایینیە بیرتەسکەکان دەکرد و تەئییدی دەکردن"[١٤] سیاسەتێك کە سەرەنجام بە هێرشی هێزەکانی ئیسلام و دەستبەسەرکردنی ڕێبەرانی دیار و کادر و ئەندامەکانی، کۆتایی بە چالاکیی نیمچە ئازادی ئەم حیزبە لە ئێراندا هێنا.

- لە ڕوانگەی حیزبی توودەی ئێرانەوە "شۆڕشی ئێران بە جێگرتن لە زنجیرەی بزووتنەوە ڕزگاریخوازییە نەتەوەییە نوێیەکانی گەلانی جیهانی سێیەم"، بە بەشێك لە ڕەوتی شۆڕشی جیهانیی ئەژمار دەکرا کە لە سێ بەشی وڵاتانی سوسیالیستی، بزووتنەوەی کرێکاریی گەشەکردووی سەرمایەداری و بزووتنەوەکانی رزگاریخوازیی دنیای بەرەوگەشەی (جیهانی سێیەم) پێك هاتبوو. ئامانجی هەرسێك بەش، خەبات بەدژی سەرمایەداریی گەورەی جیهانی (ئیمپریالیزم) بە مەبەستی جێگیربووی سیستەمێکی نوێ لەسەر بنەمای دادپەروەریی ئابووری و ئاشتی دەناسێنرا. شۆڕشگێڕبوون (واتە خوازیاری پێکهاتەیەکی نوێی کۆمەڵایەتی بوون) و دژە ئیمپریالیست بوون (واتە خەباتکردن بەدژی سەرمایەداریی گەورەی جیهانی) لێك دەدرایەوە و

---

[١٣] درباره به اصطلاح خنجر از پشت، احسان طبری، برخی مسائل حاد انقلاب، ص٧٧، مجموعه مقالات، ١٣٥٨.

[١٤] نامه ایرج اسکندری به کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی اکتبر ١٩٨١

ئەمە ماهییەتی هاوبەشی هەر سێ بەشەکە بوو. ئەم شۆڕشانە دەبووایە دوو بابەتی پتەوکردنی سەربەخۆیی سیاسی و گەیشتن بە سەربەخۆیی ئابووریی و ڕزگاریی لە وابەستەبوونیان چارەسەر دەکرد".[١٥] بە سەرنجدان بەم تیۆرییە، بەکردەوە بابەتەکانی دیکەی کۆمەڵگە وەك دێموکراسی، ئازادیی چاپەمەنیی و حیزبەکان، مەسەلەی نەتەوەیی و ... وەپاش گوێ دەدران و دەچوونە ژێر کاریگەریی پێکهاتنی کۆمەڵگەیەکی ڕاوەستاو لەسەر دادپەروەریی ئابووریی و دژە ئیمپریالیست بوونی کۆماری ئیسلامی. ئەمە لەحاڵێکدا بوو کە یەکەمینیان لەگەڵ ماهییەتی چینایەتی کۆماری ئیسلامی یەکتری نەدەخوێندەوە و گشت سیستەمی ئابووریی وڵات لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریی دەپارێزرا. لەلایەکی ترەوە "دژە ئیمپریالیست بوون"یش، نە وڵاتی لە درێژەدانی ڕێگەی گەشەی سەرمایەداری دوور کردەوە و نە گەیاندە خۆبژێویی ئابووری. بێجگە لەمەش دژە ئیمپریالیست بوون لە زاتی خۆیدا نەیدەتوانی پێوەرێکی عەقڵانی بۆ شۆڕشگێڕبوون و دێموکراتیك بوونی هێزێك یان حاکمییەتێکی سیاسی بێ. چارەنووسی شۆڕشی ئێران لەژێر دەسەڵاتداریّتیی ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی و چارەنووسی وڵاتانێکی وەك سووریە، ئێراق و لیبی و ... سەلمێنەری ئەم ڕاستییە و نموونەی بەرچاوی ئەم تیۆرییە شکست هێنراوانە بووە و هەیە.

- حیزبی توودەی ئێران بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕەخنانەی کە لەم حیزبە لەپێوەندیی لەگەڵ دەوڵەتی میللیی مووسەددیق، سیاسەتی بەنەتەوەیی بوونی نەوت و پشتیوانی نەکردن لە بۆرژوازیی نەتەوەیی لە بەرامبەر شادا و بۆرژوازیی کۆمپرادۆر و ... دەکرا، بە زەقکردنەوەی تایبەتمەندییە

[١٥] برخی مسائل نظری مربوط به انقلاب ایران، احسان طبری نوشتەهای فلسفی و اجتماعی، جلد دوم، ص ٢٧٣ ـ ٢٧٢، چاپ دوم ١٣٥٨ انتشارات حزب توده ایران.

درۆیینەکانی"شۆڕشگێڕی، جەماوەری و دژە ئیمپریالیستی ڕووحانییەتی خەباتکار" و دانانی خومەینی لە پلەی "ڕێبەریی دێموکراسی شۆڕشگێڕی"[١٦] بەدوای وەدەسهێنانی متمانە لەنێو هێزەکانی سەر بە ڕێژیمی ئیسلامی لەلایەك و لەلایەکی دیکەوە بەدەسهێنانی کات بۆ کۆکردنەوەی هێز لەنێو توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگە و زیندووکردنەوەی ڕێکخراو و ڕێکخستنەکانی خۆی بوو. لە ڕوانگەی حیزبی توودەی ئێران " ڕێبازی ئیمام خومەینی لە پلەی یەکەمدا دژە ئیمپریالیستی بووە، دوای دوکتۆر موسەددیق ئیمام خومەینی ڕێبەرێکی خاوەن ئیعتباری دیکە بوو کە ئەمجارە لەنێو ڕووحانییەتی شیعە ڕاست ببۆوە".[١٧] بە باوەڕی حیزبی توودەی ئێران توێژە مامناوەنجییەکانی شار و دێ هێزە سەرەکییەکانی بزوێنەری شۆڕشی ئێرانیان پێك هێنابوو و ڕوانگەی یەکتاپەرستیی ئایدۆلۆژیای ڕێبەریی دێموکراسی شۆڕشگێڕیی واتە ئیمام خومەینی پێك هێنابوو. بە وتەی ئیحسان تەبەری "حیزبی توودەی ئێران بە

[١٦] تەبەری لەم پێوەندییەدا دەنووسێ: لە وڵاتی ئێمە شۆڕشێك ڕووی داوە شۆڕشێکە نەتەوەیی و دێموکراتیك. شۆڕشێکە لەژێر ڕێبەرایەتیەکی دێموکراسی شۆڕشگێڕیدا هاتۆتە کایەوە و بایەخێکی بنەڕەتی هەیە کە ئیمە لەگەڵ ئەو زاراوەیە ئاشنا بین، چونکە بە هەڵە دێموکراسیی شۆڕشگێڕیی لەگەڵ وردەبورژوازی بە هاوسەنگ دادەنرێن. لەحاڵێکدا کە مەسەلەکە وانیە... هێزی سەرەکی بزوێنەری شۆڕشی ئێران توێژە مامناوەنجییەکانی شار و دێ بوون کە نوێنەری سیاسییان دێموکراسیی شۆڕشگێڕییە... سەردەمێك بوو کە حیزبی ئێمە بابەتی "بورژوازیی نەتەوەیی" کە لە بزووتنەوەی بەنەتەوەیی کردنی نەوتدا ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو، نەدەناسی و ئەمرۆکە کەسانێك بابەتی گرنگی "دێموکراسی شۆڕشگێڕیی" کە لە شۆڕشی ئەمدواییانەدا ڕۆڵێکی گرینگی هەبوو، ناناسن و ئەمە بنەمای زانستیی هەڵەکانە. (برخی مسائل نظری مربوط به انقلاب ایران، احسان طبری نوشتەهای فلسفی و اجتماعی، جلد دوم، ص ٢٧٥ ـ ٢٧٤، چاپ دوم ١٣٥٨ انتشارات حزب توده ایران.

[١٧] خط مشی سیاسی است نه نیرنگ، نه مانور. احسان طبری، برخی مسائل حاد انقلاب، ص ٣٧، مجموعه مقالات ١٣٥٨

هەڵسەنگاندنی واقیعبینانەی ڕوانگەی یەکتاپەرستانە، دەنگی ئەرێنی بە کۆماری ئیسلامی و یاسای بنەڕەتی پەسندکراوی مەجلیسی خیبرەگان دا، چونکە بەپێی ئەزموونی بێ‌حیسابی خۆی دێژانی کۆمۆنیستەکان تەنیا بە تێگەیشتن لە تایبەتمەندییەکانی کۆمەڵگەی خۆیان دەتوانن بۆ تەواوی کۆمەڵگەکە ڕۆڵی ڕچەشکێنی و ڕێکەرەوەیی ببیننێ".[١٨] لە ڕاستای ئەم بیرکردنەوە و سیاسەتە هەڵانەدا، حیزبی توودەی ئێران لە ساڵانی سەرەتای شۆڕشدا بوو بە ڕێکخراوی پاساودەری کردەوە و بڕیارەکانی دژە دێموکراتیکی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی ئێران لە بوارە جۆراوجۆرەکانی سیاسیی و کۆمەڵایەتیدا.

- حیزبی توودەی ئێران بە سەرنجدان بە خستنەڕووی "تیۆریی سەرەکی و ناسەرەکی" و بە سەرەکی دانانی "خەبات بەدژی ئیمپیریالیزم و دەستوپێوەندەکانی بۆ پێکهێنانی ئێرانێکی سەربەخۆی دێموکراتیك، بەرگری لە شۆڕش و دەوڵەتەکەی"، بە کردەوە مەسەلەی دێموکراسی، ئازادیی و مافە نەتەوەییەکانی گەلانی ئێرانی بە شوێنکەوتووی مەسەلەی سەرەکی واتە سەرکەوتنی شۆڕش و کۆماری ئیسلامی دادەنا. لە ڕوانگەی حیزبی توودەی ئێران لە بەرامبەر ئەم کارە سەرکییە، کارەکانی دیکە لاوەکی بوون و نەدەبوایە لە کاروبارە ناسەرەکی و لاوەکییەکاندا نوقم بین و شتی سەرەکی فیدای لاوەکی بکرێ.
- حیزبی توودەی ئێران بە بەپێوەردانانی بەرگری لە کۆماری ئیسلامی و ئیمام خومەینی وەك سنووری پیرۆزی شۆڕشگێڕ و دژە شۆڕشگێربوون بە کردەوە مۆری "ستوونی پێنجەمی ئەمریکا"، دژە شۆڕش"، گروهەکی چەپ نەما"،

---

[١٨] برخی مسائل نظری مربوط به انقلاب ایران، احسان طبری نوشته‌های فلسفی و اجتماعی، جلد دوم، ص٢٧٨، چاپ دوم ١٣٥٨ انتشارات حزب توده ایران.

"تووری پووچەڵ و " جیرەخۆرانی بەعس و ناتۆ" لە تەواوی هێزە دژبەرەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دەدا و ئەمە لەحاڵێکدا بوو کە کۆماری ئیسلامی قەت بایەخێکی بەم حیزبە نەدا. ئەم کردەوانە بوونە هۆی گۆشەگیربوون و دوورکەوتنەوەی حیزبی توودەی ئێران لە هێزە سیاسییەکانی دیکەی ئێران. بە وتەی ئیرەج ئەسکەندەری"حیزبی توودە بە پشیتوانی بێ شەرت و مەرج و یەکلایەنەی خۆی نەیتوانی تەنانەت زەڕڕەیەك متمانە، نیازپاکی و لێك تێگەیشتنی کەسانی ناو ڕێبەرایەتی ئێران ڕابکێشێ ... جێبەجێکردنی ڕێکوپێکی ئەم ڕێبازە تا ئەو جێگەیە بەرەوپێش چوو کە "حیزبی چینی کرێکار" لەڕاستیدا بوو بە پاشکۆی سیاسەتە دواکەوتووە ئاینییەکان و چالاکیی جەماوەری و بەتایبەت کار لەنێو کرێکارانیشدا لەچوارچێوەی چالاکییە سینفییەکاندا قەتیس بۆوە".[١٩] حیزبی توودەی ئێران لە بەرگری لە کۆماری ئیسلامی و هێرش بۆسەر هێزە بەرهەڵستکارەکانی کۆماری ئیسلامی وەپێش دەوڵەتی دەسەڵاتداریش کەوتەوە، کاریگەرییەکی زۆر نەرێنی لەسەر بیروڕای گشتیی خەڵکی ئێران بەتایبەت خەڵکی کورد لەخۆی بەجێهێشت و "ناوبانگی خەمهێنەری پاشکۆی کۆنەپەرستیی مەزهەبی بۆ خۆی دروست کرد".[٢٠]

- سیاسەتی حیزبی توودەی ئێران بەکردەوە حاڵەتی پۆپۆلیستی و شوێنکەوتوویی بەخۆوە گرت. حیزبێك کە خۆی بە "حیزبی ڕیزی نوێی چینی کرێکار" دەزانی بەجێگەی پێشڕەوبوون، ڕێکخستن و ڕێنوێنیی توێژە زەحمەتکێشەکان بۆ گرتنەپێشی سیاسەتی درووستی چینایەتی، بوو بە شوێنکەوتووی ڕووداوەکانی ڕۆژی کۆمەڵگە و جەماوەری پشتیوانی کۆماری ئیسلامی کە گۆیا زیاتر لە

[١٩] نامه ایرج اسکندری به کمیته مرکزی حزب کمونیست شوروی اکتبر ١٩٨١.
[٢٠] سەرچاوەکەی سەرێ

"لەسەدا هەشتای" کۆمەڵگەی ئیرانیان پێك هێنابوو(؟)[٢١] و ناوی "بەشداریی چالاك لە کردەوەکانی گەل"یشی لەسەر ئەم سیاسەتە دانا، لەسەر ئەو باوەڕە بوو ئەگەر جەماوەری خەڵك ڕێگەیەکی هەڵەش لە خەباتدا بگرنەبەر، دەبێ لەگەڵیان بی، بەڵام هەڵەکانیان وەگوێ هەڵێنرێ تەنانەت ئەگەر بە بەهای گیانی کۆمۆنیستەکانیش تەواو بێ. لەم پێناوەدا وەها سیاسەتێك لەلایەن د.کیانووری بە ئاماژەدان بە بەشداریی بۆڵشەویکەکان لە خۆپێشاندانە خوێناوییەکانی خەڵکی پێترۆگراد لە ١٩٠٥ پاساو دەدرا.[٢٢]

- حیزب بە ڕاگەیاندنی تیۆری شکست خواردووی ڕێگەی گەشەی ناسەرمایەداری کە لەلایەن بیرمەندانی یەکێتی سۆڤییەتی وەك ئولیانوفسکی

---

[٢١] دوکتۆر کیانووری لە یەکێك لە پرسیار و وەڵامەکانی پێی وایە کە "لەسەدا هەشتای خەڵکی ئێران پشتیوانی لە ڕێبازی ئیمام خومەینی دەکەن"، پرسش و پاسخ شمارە ٧، اردیبهشت ماە ١٣٥٩، ص ١٨

[٢٢] نورەددین کیانووری لە یەکێك لە پرسیار و وەڵامەکانیدا ئاماژە بە بەشداریی بۆڵشەویکەکان لە ڕووداوی یەکشەممەی خوێناوی پێترۆگراد پیش شۆڕشی ١٩٠٥ی ڕووسیا دەکا کە " لەلایەن قەشەیەکەوە کە بەهەڵکەوت سەر بە پۆلیسی تەزاری بوو نەك بۆ ئامانجە شۆڕشگێڕییەکانی خەباتی زەحمەتکێشان بەڵکو بۆ ئامادەکردنی پیلانێکی خوێناوی بەدژی ئەوان وەڕێخرابوو، بۆڵشەویکەکانیش سەرەڕای باوەڕ بە هەڵەبوونی ئەم خۆپێشاندانانە، چونکە زۆربەی کرێکارەکانی پێترۆگراد بەدوای قەشەکەوە بوون، بەشدارییان لەم خۆپێشاندانەدا کرد. ناوبراو لەم پێوەندییەدا بەم نموونە مێژووییە دەگاتە ئەو ئەنجامەی: "کەوایە ئەرکی بۆڵشەویکەکان چ بوو؟ باشتر بوو لە قەراخ ڕاوەستن و دواتر بلێن: بینیتان ئێمە گوتمان دەتانکوژن؟ نا. بۆڵشەویکەکان لە تەواوی ئەم خۆپیشاندانانەدا بەشدارییان لەگەڵ خەڵك کرد و لەگەڵ ئەوانیش کوژران... ئەگەر بۆلشەویکەکان بەشدارییان لە خۆپێشاندانەکاندا نەکردبایە و تەنیا گوتبایان ئێمە ڕێبەرین، وەرن ڕێبەرایەتی ئێمە قبووڵ بکەن، تووشی هەڵەیەکی گەورە دەبوون. هەربۆیە ئێمە پێمان وایە کە ڕیبەرایەتی یان بەدەسهێنانی تەنیا لە هەلومەرجی بەشداریی چالاك لە خەباتی گەلدا ئیمکانی هەیە. پرسش و پاسخ ٦، بهمن ماە ١٣٥٨، ص ٧.

تیۆریزە کرابوو و دابەشکردنی "دێموکراتە شۆڕشگێڕەکان" بۆ کۆمەڵ و لایەنی واتە "خۆشبین، واقیع بین و ڕەشبین"، لەگەڵ برایانی ئیسلامی خەریکی ڕاکێشانی ڕێڕەوی شۆڕش بەرەو کۆمەڵگەیەکی تەوحیدیی (سۆسیالیستی) بوو، کارێك کە تا ئەوکات بەپێی ئەزموونی ئێراق و سووریە و ئەلجەزاییر و لیبیا لە مەیدانی واقیعدا تووشی شکست ببوو. وەك دەڵێن تاقیکردنەوەی تاقیکراوە هەڵەیە. کۆماری ئیسلامی بە سەرنجدان بە ماهییەتی دژە دێموکراتیك و دژە کۆمۆنیستییەکەی، تەنانەت بەپێی تیۆرداڕێژییەکانی حیزبی تودەش، هەلومەرجی پێویستی وەك "ئامادەیی بۆ پێکهێنانی بەرەی یەکگرتووی گەل لەگەڵ هێزە چەپ و پێشکەوتنخوازەکانی کۆمەڵگە، پێکهێنانی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ وڵاتانی سوسیالیستی و ئەنجامدانی ڕیفۆمی بنەڕەتی" بۆ گرتنەپێشی ڕێگەی گەشە ناسەرمایەداری نەبوو. لەلایەکی دیکەوە کۆماری ئیسلامی تەنانەت ئامادەی جێبەجێکردنی یاسا پەسندکراوەکانی خۆی وەك یاسای ئیسلاحاتی زەویوزار ناسراو بە بەندەکانی "ج" و "د" شی نەبوو. کۆماری ئیسلامیی ئێران و ڕێبەرییەکەی قەت ئامادەی پێکهێنانی بەرەی هاوبەش لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران تەنانەت لەژێر ڕێبەرایەتیی ئیمامیشدا نەبوو. بە بۆچوونی ڕێبەرایەتیی و دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی کە ئاڵاهەڵگری دروشمی "نە شەرقی و نە غەربی" بوون، جیاوازیی و دژایەتییەکیان لەنێوان ئیستکباری شەرقی بە ڕێبەرایەتی یەکێتی سۆڤییەتی و ئیستکباری غەربی بە ڕێبەرایەتی ئەمریکا نەبوو. پێڕەوی لە تیۆری "ڕێگەی گەشە ناسەرمایەداری" و "ڕێبەریی دێموکراسیی شۆڕشگێڕی" لەژێر ڕێبەرایەتیی ئیمام و خۆشبینیی ڕێبەرانی حیزبی توودەی ئێران بۆ سەرکەوتنی یەکجارەکی شۆڕش، بەپێچەوانەی ویستی ئەوان سەرەنجام شکستی شۆڕش، سەرکوت و کوشتاری بەکۆمەڵی جیابیرانی ئێرانی، ژینۆسایدی نەتەوەی کورد

و تیرۆری ڕێبەران و کادرەکانی و لەکۆتاییدا قوربانی بوونی ڕێبەران و کادرەکانی حیزبی توودەی ئێران و ڕەتکردنەوەی شۆناسی سیاسی و مێژووی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی ـ کرێکاری وئایدۆلۆژیای مارکسیزم لەژێر ئەشکەنجەکانی دژە مرۆییانەی لێ کەوتەوە.

لەسەر بنەمای ئەو ڕێبازە باسکراوە، سیاسەتی حیزبی توودەی ئێران لەپێوەندیی لەگەڵ هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی و بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و ڕێکخراوی شۆرشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران ـ کۆمەڵە، شکڵی گرت. حیزبی توودەی ئێران بە جەختکردنەوەی بەردەوام لەسەر مافی خودموختاریی کوردەکان و چارەسەرکردنی ئاشتییانەی مەسەلەی کورد، لەگەڵ قووڵبوونەوەی زیاتری ناکۆکییەکانی هێزە سیاسییەکانی کورد و کۆماری ئیسلامی، لە ڕیزی بەرگریی لە کۆماری ئیسلامیدا ڕاوەستا. بەربڵاویی هێرشە سیاسییەکانی حیزبی توودەی ئێران بەتایبەت بۆسەر حیزبی دێموکراتی کوردستان زۆر زیاتر لە ئۆرگان و بڵاوکراوە فەرمیی ـ دەوڵەتییەکانی ئێران بوو. بە وابەستە نیشاندانی حیزبە کوردییەکان بە دەوڵەتی عێراق، دەنگۆی یارمەتیی ٩ میلیۆن دۆلاریی ناتۆ بە باندی قاسملوو و هاندانی بەشێکی بەرچاو لە ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ جیابوونەوە، بەشێك لەو سیاسەتە بوو. ئەم حیزبە سەرەڕای ئەوەی خۆی لەبەردەم تۆمەتگەلێکی زۆر لەلایەن هێزە جۆراوجۆرەکانی ڕەخنەگری مێژوو و سیاسەتەکانی حیزب بۆ نموونە وابەستەبوونی بە یەکیەتیی سۆڤیەت و ک.گ.ب و شکایەت لە تۆمەتە بێبنەما و بێبەڵگەکانیان بوو، بێترس خەریکی تۆمەت و بوختان هەڵبەستنی بێبنەما و بێبەڵگە بۆ حیزب و لایەنە نەیارەکانی کۆماری ئیسلامی و بەتایبەت بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆمەڵە بوو و ئەوانی بە بەستراوە بە ئیمپریالیزمی ئەمریکا و ناتۆ و بەعس لەقەڵەم دەدا. بێشك لە ڕەوتی شەڕی چەکدارانەدا هەر هێزێك پێویستیی بە پشتی جەبهە و دروستکردنی پێوەندیی بۆ

دابینکردنی پێداویستییە ماڵییەکانی خۆی دەبێ کە ئەمە بە مانای یاسای وابەستەیی و بەکرێگیراویی نیە. حیزبی توودەی ئێران خۆی بۆ ماوەی چەندین ساڵ بەهۆی لە تاراوگە بوون و هەبوونی پێوەندیی توندوتۆڵ و نزیك لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤییەتی و وڵاتانی تری سوسیالیستی یارمەتی ماددیی و مەعنەوی لە "حیزبە براکانی" وەردەگرت. لەلایەکی دیکەوە بە لەنێوچوونی ڕێژیمی بەعسی عێراق و بەڵگە بەدەسکەوتووەکان هەروەك دوکتۆر مەحمود عوسمان سیاسەتمەدار و پەرلەمانتاریستی کوردیش دانی پێداناوە، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەتوانێ شانازیی بە مێژووی پرشنگداری خۆیەوە بکا کە سەرەڕای هەبوونی پێوەندیی لەگەڵ دەوڵەتی ئێراق قەت سیاسەتەکانی بەدژی حیزبە کوردستانییەکانی ئێراق یان لە خەتی سیاسەتەکانی ڕێژیمی بەعسدا نەبووە.[٢٣] ئەم ڕاستییە ڕوونە

[٢٣] پێویستە بگوترێ لە هەمان کاتدا کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە وابەستەبوون بە ءێراق تۆمەتبار دەکرا، لەگەڵ هێرشی ئەرتەشی عێراق بۆ ئێران لە خەرمانانی ٥٩، ئەم حیزبە بە دەرکردنی ڕاگەیانراوێك ئەم هێرشەی مەحکوم کرد و لە حاڵەتی قبووڵکردنی مەرجەکانیان لەلایەن حکومەتی ئیسلامی، ئامادەیی خۆی بۆ بەشداریی لە شەڕ بەدژی عێراق ڕاگەیاند. بۆ وێنە لەو بەیاننامەیەدا هاتووە:" ئێمە ئەم هێرشە بۆ سەر وڵاتەکەمان بە هەنگاوێکی پێچەوانەی هەموو ڕێوشوێنە نێونەتەوەییەکان دەزانین. ئەگەر ئایەتوڵڵا خومەینی یان سەرۆك کۆمار، ٦ ماددەی پێشنیارکراوی ئێمە لەپێوەندیی لەگەڵ خودموختاری قبووڵ بکەن، بە ڕەسمی ڕایبگەیەنێ، هەروەها ئەو هێزانەی کە لە شارەکانی کوردستان بڵاو کراونەوە بۆ پادگانەکان بگەڕێنرێنەوە و جاش و پاسدارە غەریبەکان لە کوردستان بچنەدەرێ، ئەگەر بەپێچەوانەی ئەزموونە تاڵەکانی ڕابردوو عەقڵ و تێگەیشتن لەنێو هێزە دەسەڵاتدارەکاندا زاڵ بێ و پێشنیارەکانمان قبووڵ بکەن، نەتەنیا هێرشە نیزامییەکانی خۆمان بەدژی ئەرتەش و پاسدارەکان ڕادەگرین، بەڵکو شانبەشانی ئەوان بۆ بەرگریی لە سنوورەکانی وڵاتەکەمان گیانی خۆمان فیدا دەکەین". وەها هەڵوێستێك لە پەیامی کۆمیتەی ناوەندی حیزب بۆ گەلانی ئێران، ڕێکخراوە دێموکراتیك و خەباتکار و هێز و کەسایەتییە ئازادیخواز و نیشتمانپەروەرەکان کە لە ژمارە ٥٩ی ڕۆژنامەی کوردستان لە سەرماوەزی ٥٩دا

بێ گومان ڕێکخراوی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران ـ کۆمەڵەش دەگرێتەوە.

ـ حیزبی توودەی ئێران لە ساڵانی دوای شۆڕش بەکردەوە ڕۆڵێکی گێڕا کە دوور لە سیاسەتی حیزبێکی چەپی دێموکراتیك بە ڕێبازێکی سەربەخۆ بوو. حیزبی توودەی ئێران بێ‌ترس، تەواوی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە چرکەساتێکدا و بەپێی بەرگریی یان دژایەتی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی، لە ڕیزی شۆڕش یان دژەشۆڕش دادەنا و ئەمە لەحاڵێکدا بوو کە خۆی شایەتی هەرچی زیاتر کەمبوونەوەی ئازادییەکانی دوای شۆڕش تەنانەت لەپێوەندیی لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران و، هاوکات بەهێزبوونی هەرچی زیاتری هێزە سەرەڕۆکان لە ئێراندا بوو. دەبا ئەرکی سەرەکی حیزبی توودەی ئێران نەك خەبات بەدژی هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکان، بەڵکو خەبات بەدژی ڕێژیمی تیرۆر و زەبروزەنگ بووایە، بەڵام سیاسەت دانەرانی ئەوکاتی حیزب، بەرگریی لە کۆماری ئیسلامییان وەك هێڵی سوور بە پێوەری شۆڕش و دژەشۆڕش بوون دانابوو، کارێك کە داوێنی خودی ئەوانیشی گرتەوە و واقعییەتەکانی ڕۆژگار ئەوانیشی کێشایە پشت میلەکانی بەندیخانە و ژێر پەتی سێدارە و هەر وەک شێعرەکەی بێرتۆلت برێشت "کاتێك بۆ گرتنی ئەوان هاتن، ئیتر هیچکەس بۆ بەرگریی ئەوان نەمابۆوە". بەڵێ، خودی ئەوان بوونە قوربانیی پیلانەکانی پاسدارانی ئیسلامێک کە بە وتەی نووسەرانی "نامە مردم" وەك ئەستێرە لە ئاسمانی ئینقلابدا درەوشانەوە! لێرەدا بۆ ئەوەی لە گۆترە قسەمان نەکردبێ، چاوێك بە سیاسەتی حیزب بە پشت بەستن بە ئۆرگانی ڕەسمی حیزب "مردم" و "نامە مردم" و " پرسش و

چاپ کرا، جارێکی دیکە دووپات کراوەتەوە. پەنجا ساڵ خەبات، کورتەمێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەرگی یەکەم، لاپەڕی ٢٨٤، جەلیل گادانی، چاپی موکریانی، هەولێر.

پاسخ"ـ ەکانی دوکتۆر کیانووری، سکرتێری گشتیی ئەوکاتی حیزبی توودەی ئێران دەخشێنینەوە.

حیزبی توودەی ئێران و بزوتنەوەی کورد پاش شۆرشی ٥٧

حیزبی توودەی ئێران لەگەڵ سەرکەوتنی شۆڕشی ڕێبەندان و گەڕانەوەی ڕێبەرانی لە تاراگەوە دەفتەری خۆی لە زۆربەی شارەکانی ئێران بێجگە لە کوردستان کردنەوە. ئەم حیزبە لە ٢٢ی گەلاوێژی ١٣٥٨ نزیکەی حەوت مانگ دوای شۆڕش، دەسپێکی چالاکیی ئاشکرای خۆی لە کوردستانی ئێران ڕاگەیاند.[٢٤] لە ڕاگەیاندراوی کۆمیتەی ناوەندیی ئەو حیزبەدا وێڕای ئاماژەدان بە مێژووی خەباتی ح.ت.ا و بەرگریی لە مافە نەتەوەییەکانی کورد، ڕەخنە لە ئاراستەگۆڕینی ڕێبەرانی حیزب لە پێش و لەدوای شۆڕش گیرابوو. لەو بەیاننامەیەدا هاتبوو: "بەداخەوە هێندێك لە هاوڕێ کوردەکان هەر لە سەرەتای دەسپێکردنی چالاکیی لەژێر کاریگەریی لادانی مستەفا بارزانی و دەسوپێوەندە دەرەکییەکانی دیکە ئاراستەیەکی نادروستیان لە سیاسەتی نێوخۆیی و گشتیی گرتۆتەبەر و پشتیان لە پێکهێنانی حیزبێکی سەرانسەری بۆ چینی کرێکاری ئێران کرد و چ لە ساڵانی چالاکیی لە دەرەوەی وڵات و چ دوای ڕووخانی ڕێژیمی دیکتاتۆریی محەمەدڕەزاشای پەهلەوی و دەسپێکی چالاکیی ئاشکرا، ڕێگەیەکیان هەڵبژارد کە لە ڕێڕەوە گشتییەکەیدا، جیاوازیی لەگەڵ ئەو ڕێبازە هەبوو و هەیە کە حیزبی توودەی ئێران لەو سەردەمە و لە ئێستاشدا بە دروستی زانیوە و دەزانێ"[٢٥]

---

[٢٤] مردم شماره ٥٢ ـ ٢٢مرداد ٥٨

[٢٥] مردم شماره ٥٢ـ ٢٢مرداد ١٣٥٨

سەرنەکەوتنی حیزبی توودەی ئێران لە ڕاکێشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان وەك ڕێکخراوێکی ئەیالەتی ئەو حیزبە لە کوردستان لەگەڵ دیتنی "شوێنپێی دەستوپێوەندە دەرەکییەکان" لەو حیزبەدا و کێشەکانی کوردستان تا کاتی کۆتایی هێنان بە چالاکییەکانی نیوە ئاشکرای ئەو حیزبە لە ڕێبەندانی **١٣٦١** لەلایەن برا پاسدارەکانەوە درێژەی هەبوو. حیزبی توودەی ئێران لە ڕاگەیاندراوەکان و **...** خۆیدا بەکردەوە تا ئەو کاتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە **٢٧**ی خەزەڵوەری **١٣٥٨** "لبیك"ی بە پەیامەکەی ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران نەگوت، ناوێك لەو حیزبە نابا. پێنج ڕۆژ دوای دەرکردنی بەیاننامەی "چالاکیی ئاشکرای حیزبی توودەی ئێران لە کوردستان" بە ڕاگەیاندنی جیهادی خومەینی بەدژی خەڵکی کورد لە **٢٧**ی گەلاوێژ، لەگەڵ بە نایاسایی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن شوورای ئینقلابی ئیسلامی لە **٢٨**ی گەلاوێژ، هەروەها بە"حیزبی شەیتان"[٢٦] ناونانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن خومەینی لە **٢٩**ی

[٢٦] یەکێك لەو مەیدانانەی کە حیزبە کوردستانییەکان بۆ چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کورد گرتبوویانەبەر، بەشداریی لە هەڵبژاردنەکاندا بوو. لە یەکەمین هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی خیبرەگان دوکتۆر عەبدوڵڕەحمانی قاسملوو بەشداریی کرد، توانی دەنگی پێویست بۆ چوونە مەجلیس بەدەست بێنێ. بەڵام بە هێرشی سپای ئیسلام بۆ کوردستان لە گەلاوێژی ٥٨ و "مفسد فی الارض" دانانی دوکتۆر قاسملووو بە "حیزبی شەیتان" ناونانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەلایەن خومەینییەوە، بەکردەوە یەکێك لە ڕێگاکانی بەشداریی کوردەکانی ئێران بۆ خستنەڕووی مەسەلەی کورد لە مەجلیسو دۆزینەوەی ڕێگەچارەی یاسایی بۆ چارەسەرکردنی، لەوان وەرگیرایەوە. پێویستە بگوتری لە هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی شوورای میللی کە لە **٢٤**ی ڕەشەمەی ١٣٥٨ بەرێوەچوو، حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆمەڵە بەشدارییان کرد. چەند ڕۆژ پێش ئەو هەڵبژاردنە، لەلایەن حکومەتی ئیسلامییەوە، هەڵبژاردن لە شارەکانی سنە، دیواندەرە و کامیاران هەڵوەشایەوە. ئەم هەنگاوە لەگەڵا نارەزایەتی خەڵکی کورد ڕووبەڕوو بۆوە. لە مەریوان حیزبی دێموکراتی کوردستان، کۆمەڵە و ڕێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران لەرێگەی پەیوەندیی گرتن بە بنی سەدر، سەرۆك کۆماری ئەو کاتی ئێران خوازیاری بە فەرمی ناسینی هەڵبژاردنەکانی ئەو شارە بوون.

گەلاوێژی ٥٨[٢٧] و هاندانی خەڵك لە دەرەوەی کوردستان بە دانی دروشمی "حیزبی دێموکرات لە خۆڵ و خوێن وەردەدەین" لەشکری ئیسلام لەڕێگەی عەرز و ئاسمانەوە هێرشیان کردە سەر کوردستان، شار و گوندەکانی کوردستانیان بە خوێنی ڕۆڵەکانی سوور کرد و بە دەیان کەسی بێتاوانیان لە شارە جۆراوجۆرەکانی کوردستان و بۆ نموونە ئەندامانی خودی حیزبی توودەی ئێران (ئازەرنوش مەهدەویان و حوسێن شیبانی لە ١٨ی گەلاوێژی ٥٨ لە کرماشان[٢٨] و ناسر سەلیمی[٢٩] لە ٣١ی گەلاوێژی ٥٨ لە سنە) بە بڕیاری دادگا چەند خولەکیەکانی شۆڕش تیرباران کران. لەلایەکی دیکەوە بە کۆمەڵکوژیی خەڵکی کورد لە ئاواییەکانی قارنێ، قەلاتان و ئیندرقاش لەژێر ئالای ئیسلام "تل زەعتەر"ی کوردستانیان پێك هێنا. ئەم هێرشە لەگەڵ بەرگریی سێ مانگەی حیزبە کوردستانییەکان (حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و کۆمەڵە و هەروەها ڕێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران ـ تەشکیلاتی کوردستان) و پشتیوانیی خەڵك ڕووبەڕوو بۆوە. دەرهاویشتە و ڕەهەندەکانی ئەم کارەساتە بە ڕادەیەك بوو کە حیزبی توودەی ئێران لە وتارێکدا لەژێر ناوی " لە کوردستان دەبێ دژەشۆڕشی واقیعی بناسرێ"[٣٠] خوازیاری کۆتایی هێنان بە دادگاکانی شۆڕش لە کوردستان، ئاگربەستی دەسبەجێ و وتوویژ لەگەڵ خەڵکی کوردستان و شۆڕشگێڕانی کورد بوو بەبێ ناوهێنان لەو حیزبانەی ئەو شۆڕشگێڕانەیان تێدا کۆ ببوونەوە. ڕاستیەکەی ئەوەیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، کۆمەڵە و فیداییەکان کۆڵەکەی سەرەکیی ئەم بەرەنگارییەیان پێك هێنابوو،

---

[27] www.rahe-haghighat.blogfa.com/post/4

[٢٨] مردم، شماره ٥٧ ـ ١٢ مهرماه ٥٨.

[٢٩] کتاب شهیدان حزب توده ایران ص ٤٩٠.
www.tudehpartyiran.org/images/ketabkhaneh/book-marty-p2.pdf.

[٣٠] مردم شماره ٦٤، ٢٣ مهر ١٣٥٨

بەڵام حیزبی تودەی ئێران ئامادەی قبوڵکردنی ئەو ڕاستییە ئاشکرایە یان ڕاگەیاندنی لە چاپەمەنی و بڵاوکراوە و ڕاگەیاندنەکانی خۆی‌دا نەبوو، بەڵکوو بەردەوام باسی لە وتوویژ لەگەڵ "خوشك و برا کوردەکان" دەکرد نەك ئەو حیزبانەی نوێنەرایەتیی نەتەوەی کوردیان دەکرد. پارادۆکسی حیزبی توودەی ئێران لەوەدابوو لەلایەك باسی "خوشك و برا کوردەکان" و خوێنی پێشمەرگەکان و وتوویژ لەگەڵ ئەوانی دەکرد و لەلایەکی دیکەوە ڕوو بەر دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی دەیگوت: "ئێمە دەزانین دژشۆڕش کارەساتی کوردستانی هێناوەتە ئاراوە، بەڵام ئێوە بۆچی دابینکردنی داخوازییە ڕەواکانی گەلێکی ستەملێکراو بە سەرکوتی دژە شۆڕش دەبەستنەوە؟"[٣١] بەداخەوە ڕێبەریی حیزبی توودەی ئێران بە گەورەکردنەوەی ڕۆڵی ئیمپریالیزم و دەستوپێوەندەکانی ڕێژیمی پێشوو، زۆرجار تەڕ و وشکیان پێکەوە دەسووتاند، بە لەبەرچاونەگرتنی بەرگریی جەماوەریی خەڵك و حیزبە کوردییەکان هیچ ترسێکی لە بوختان هەڵبەستن و ناووناتۆرەی بێ‌بنەما و زۆر سەرەتایی و منداڵانە نەبوو تا ئەو جێگەیەی دۆزینەوەی "قاپۆڕە فیشەکێك لەلایەن لایەنگرانی حیزبی توودەی ئێران لە گرووپی جەلالی حوسێنی لە کوردستان نیشانەری دەستی میسر لە ڕووداوەکانی کوردستان"[٣٢] بوو و "گەڕانی وەرگێڕێکی زمانی کوردی بەشێوەی نیوە وەخت لەلایەن دەفتەری دەوڵەتی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا لە بەشی ستوونی پێویستییەکانی ڕۆژنامەی ئینگلیزیی گاردییەن"[٣٣] نیشانەری دەستێوەردانی ئیمپریالیزم لە ڕووداوەکانی کوردستان لەقەڵەم دەدرا. حیزبی توودەی ئێران لەم ماوەیەدا هەرچەند بەپارێزەوە هەڵسوکەوتی لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەکرد، بەڵام بێ‌دوودڵی هێرشی پڕوپاگەندەی دەکردەسەر ڕێکخراوی

[٣١] مردم شماره ٧٦، ٥ آبان ٥٨
[٣٢] مردم شماره ١٤١،٢٣ دی ١٣٥٨.
[٣٣] مردم شماره ١٠٣، ٦ آذر٥٨

شۆڕشگێڕیی زەحمەتکێشانی کوردستان ـ کۆمەڵە، کە لەلایەن بەشێکی زۆری خەباتگێڕان و ڕۆشنبیرانی چەپی کوردەوە پێك هاتبوو و ئەوی بە ڕێکخراوێکی مائۆئیستی دەزانی کە لەژێر "وەها ناوێکی خەڵك فریودەرانە ڕاستەوخۆ لەگەڵ سەهیۆنیستەکان و ئەمریکا لەپێوەندی دایە.[٣٤] لەڕاستی‌دا لە لۆژیکی حیزبی توودەی ئێراندا "هێڵی سێ" بوونی لایەنێك بۆ بە وابەستەدانانی بە سەهیۆنیزم و ئیمپریالیزم بەس بوو و پێویستی بە بەڵگەی دیکە نەبوو. پێویستە بگوترێ کە هێزەکانی "هێڵی سێ"ش بە هەمان لۆژیك و خوێندنەو، حیزبی توودەی ئێرانیان بە "جاسووسی ك.گ.ب و وابەستەبوون بە یەکێتی سۆڤیەت" تۆمەتبار دەکرد.

نوورەددین کیانووری لە "پرسیار و وڵامدا" لەپێوەندیی لەگەڵ ئەو زانیارییانەی کە حیزب سەبارەت بە کوردستان بڵاوی دەکردنەوە، دەڵێ: "ئەو زانیارییانەی ئێمە بڵاوی دەکەینەوە، بە شێوەی جۆراوجۆر بە دەستی ئێمە دەگەن. لەلایەن کەسانێکەوە کە متمانەیان پێ‌دەکەین و بڕوامان وایە درۆ ناکەن. حیزبیش بە ئیعتبار و قورساییەك کە هەیەتی، ئەم زانیارییانە بڵاو دەکاتەوە."[٣٥] بە سەرنجدان بە قسەکانی د.کیانووری نابێ هیچ شك و گومانێك لە وتەکانی حیزب بکرێ، چونکە هەرچی حیزب بیڵێ، عەینی واقعییەتە و پێویستی بە هێنانەوەی هیچ چەشنە بەڵگەیەك نیە! بێ‌شك دەتوانرێ لە مەیدانی سیاسەتدا، دژی فکر، ڕێباز و سیاسەتی حیزبێکی دیکە بی، بەڵام وەها تۆمەت هەڵبەستنێك لە هەر چەشنە ئەخلاقێکی سیاسی بەدوورە و تەنیا نیشاندەری فەرهەنگ و ئەخلاقی سیاسی ناپرسانەی لایەنی تۆمەتبارکەرە، کارێك کە لەلایەن کۆماری ئیسلامی بەرۆکی خودی حیزبی گرتەوە و ئێعدام و گرتنی باشترین ڕۆڵە و کادرە لێهاتووەکانی بەپێی پەروەندەی سازکراو و هەڵبەستراوی لێکەوتەوە.

---

[٣٤] مردم شماره ٨٤، ١٤ آبان ٥٨.
[٣٥] پرسش و پاسخ، ٦ (١٦) ص٥.

بەرگریی سێ مانگەی پێشمەرگەکانی کوردستان و پشتیوانیی زۆرینەی جەماوەری خەڵك لە پێشمەرگەکان، بوو بەهۆی پاشەکشێی هێزە سەرکوتکەرەکان و ئازادیی شارەکانی کوردستان لە خەزەڵوەری ٥٨. ئایەتوڵڵا خومەینی لە ٢٧ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ پەیامێکی بۆ خەڵکی کوردستان نارد کە زیاتر لایەنی تاکتیکیی هەبوو و بە هۆی تێکشکانی ئاشکرای هێزەکانی ئێسلام لە کوردستان، کوشتنی کات و هێرشی سەرلەنوێ لە دەرفەتێکی باشتردا بۆ سەر کوردستان بوو. ئەم پەیامە لەلایەن حیزبی توودەی ئێرانەوە وەك "سەرکەوتنی مێژوویی دادپەروەری و ئینسانییەت لە کوردستان"[٣٦] دانرا. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیش لە ڕاگەیاندراوێك لە سێی سەرماوەزی ٥٨دا پشتیوانی لە پەیامی ئیمام و هیواداربوون بە چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کوردستان کرد. ئەم ڕاگەیاندراوە لە ژمارە١٢٩ی "مردم" لە هەشتی بەفرانباری ٥٨ دا چاپ کرا. حیزبی توودەی ئێران بە دەکردنی ئەو هەڵوێستە لەلایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە دوای ماوەیەك و بۆ یەکەم جار بێجگە لە چەند بابەتێکی دەگمەن کە زیاتر حاڵەتی هەواڵنێریی هەبووە، بە فەرمی ئاماژەی بەم حیزبە و هەڵوێستەکانی کردووە و لە وتارێکدا لەژێر ناوی " ئێمە و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران"[٣٧] ڕەزامەندیی خۆی لەسەر ئەو هەڵوێستە دەربڕی و ڕایگەیاند" وێڕای هەڵە و کەموکوڕییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە یەك ساڵی ڕابردوودا و ئەو ڕەخنانەی کە بە تایبەت لەباری هەڵبژاردنی هاوپەیمانانی لەسەری بوو، دەتوانێ ڕێگەی دروست هەڵبژێرێ و هەنگاوی تێدا هەڵێنێتەوە". بەیاننامەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەژدەی بەفرانباری ١٣٥٨ لەپێوەندیی لەگەڵ مەحکووم کردنی هێرشی هێزەکانی کۆمەڵە بۆ چەند یەکەیەکی ئەرتەشی ئێران لە حەڤدەی بەفرانبار لە کاتی هاتنیان

---

[٣٦] مردم شمارە ٩٧، ٢٩ آبان ٥٨.

[٣٧] مردم شمارە ١٣١، ١٠ دی ٥٨

بۆ مەهاباد و پێداگریی حیزبی دێموکراتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کوردستان بوو بەهۆی دەرکەوتنی خۆشحاڵیی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودەی ئێران. حیزبی توودەی ئێران بە دەربڕینی خۆشحاڵیی لەم هەڵوێستە لە نامەیەكدا ڕوو بە کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ٢٦ی بەفرانباری ٥٨ خوازیاری هەرچی زیاتر جیاکردنەوەی ڕیزی خۆی لە هێزەکانی دژەشۆڕش بوو.[٣٨] سەرنجڕاکێش ئەوەکە نوورەددین کیانووری درەنگتر ڕایگەیاند ئەم نامەیەی بە پێشنیاری باڵی شۆڕشگێڕیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ بەهێزکردنی ئەم باڵە لە کۆنگرەی حیزب (مەبەست کۆنگرەی چوارەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە زستانی ١٣٥٨) و گۆشەگیرکردنی قاسملووەکان بووە.[٣٩] کیانووری بە سەرنجدان بە هەڵوێستەکانی دوکتۆر قاسملوو لە پێوەندیی لەگەڵ "بەهاری پراگ و چوونی ئەرتەشی سوور لە ٢١ی ئووتی ١٩٦٨ بۆ چیکوسلۆڤاکیا) و داڕشتنەوە و نۆژەنکردنەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان وەك حیزبێکی سەربەخۆی کوردستانی هەرگیز ئامادەی بە فەرمی ناسینی ئەو نەبوو، خۆی لە ناوهێنانی وەك سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەدوور دەگرت، تەنانەت کاتی بڵاوکردنەوەی تێلگرافێك لەلایەن دوکتۆر قاسملوو بۆ "وەدرۆخستنەوەی کڕینی چەکوچۆڵ لە مۆسکۆ" وەك "عەبدولڕەحمان قاسملوو لەلایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" ناوی دێنا نەك وەك سکرتێری گشتی حیزبی دێموکراتی کوردستان.[٤٠]

"لبیك"وتنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پەیامی ئیمام بۆ خەڵکی کوردستان، پێکهێنانی هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد بۆ وتووێژ لەگەڵ هەیئەتی

---

[٣٨] مردم شماره ١٤٤، ٢٦ دی ٥٨

[٣٩] پرسش و پاسخ ٩ (١٩).

[٤٠] نامه مردم شماره ٢١١، ٢٦ فروردین ٥٩

نێردراوی دەوڵەت، پێشنیاری گەڵاڵەی جۆراوجۆر لەلایەن هەیئەت و دواتر گەڵاڵەی ٦ ماددەیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ناردنی هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ دیتنی خومەینی و بنیسەدر و هێندێکی دیکە لە بەرپرسانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەو هەوڵانە بوون کە بۆ چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کورد دران. هەوڵی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ پشتیوانیی حیزبی توودەی ئێران و هەروەها دانی گەڵاڵەی جۆراوجۆر بۆ وێنە پێشنیارگەلێك بۆ تەکمیلی گەلاڵەی "خودگەردانیی کوردستان" بۆ چارەسەرکردنی ئاشتییانەی مەسەلەی کورد ڕووبەڕوو بۆوە. ڕاستییەکەی ئەوە بوو کە بەرپرسانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە سەرنجدان بە شوناسی سیاسی و ئایدۆلۆژیکی خۆیان نە "بالقوە" و نە "بالفعل" توانایی چارەسەری ئەم مەسەلەیان نەبوو و باوەڕیان بە مافە سیاسییەکانی گەلانی ئێران نەبوو. ئەوان زیاتر لە فکری بەدەستهێنانی کاتی زیاتر بۆ پێکهێنانی دووبەرەکی و لاوازکردنی هێزە سەرەکییەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆمەڵە و هێرشی دووبارە بۆ کوردستان لە کاتی گونجاودا بوون. ئیددیعای بنی سەدر، سەرۆك کۆماری ئەوکاتی ئێران، لە بانەمەڕی ئەو ساڵەدا لەسەر ڕازیبوونی دەوڵەت و ڕێبەرایەتیی شۆڕش لەگەڵ گەڵاڵەی شەش ماددەیی (پێشنیاری حیزبی دێموکراتی کوردستان) لە هێندێك گۆڕانکاریی ناسراو و ئاشکرا تێنەپەڕی. بنی سەدر لە وتارەکەی خۆیدا ڕاگەیاندنی ئەم گەڵاڵەیەی بە دانانی چەك لەلایەن کوردەکانەوە بەستەوە. حیزبی توودەی ئێران لە زۆربەی ژمارەکانی "نامە مردم" دا خوازیاری کۆتایی هێنان بە "شەڕی براکوژی" لە کوردستان بە بڵاوکردنەوەی گەڵاڵەی دەسکاریکراوی شەش ماددەیی لەلایەن دەوڵەت بوو، کارێك کە هەرگیز دەوڵەت جێبەجێی نەکرد. بە سەرنجدان بە هەڵوێستەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەپێوەندیی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی، حیزبی توودەی ئێران ئەمجارە زیاتر نووکی هێرشەکانی خۆی لە پێوەندیی لەگەڵ تێکهەڵچوونە نوێیەکانی

کوردستان لە بانەمەڕی ٥٩ بۆ لای کۆمەڵە ڕادەگرت، ئەوانی بە هاندەری دەسپێکردنەوە و پەرەسەندنی شەڕ دەزانی[٤١] و سەرەڕای ئاماژەگەلێك کە لە "نامە مردم"دا بۆ ڕۆڵی پاڵنەرە شەڕ هەڵایسێنەرەکانی هەر دوو لای دەکرد، کۆمەڵەی وەك فاکتەری سەرەکی و" گروهەکی شەڕفرۆش و دژە شۆڕش" دەناساند کە بە پێڕەوی کردن لە "ئامانجە شەیتانییەکان"ی ئیمپریالیزمی ئەمریکا ئاگری شەڕی لە کوردستان بەرپا کردووە". [٤٢]

هاوکات ڕێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران ـ لقی کوردستان ـ و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە پەیامی هاوبەشی خۆیان لە سێهەمی جۆزەردانی ٥٩ بۆ "گەلی قارەمانی ئێران و هێزە پێشکەوتنخوازەکان" وێڕای ئاماژە بە ئاگری شەڕی داسەپاو لە کوردستان و ڕۆڵی سەرەکی بەرپێوبەرە شەڕهەڵایسێنەرەکان لە دەسەڵاتدا، بۆ پتەوکردنی ڕیزەکانی هێزە دژە ئیمپریالیستەکانی وڵاتەکەمان و پێشگرتن لە شەڕی براکوژی لە کوردستان داوایان لە بەنی سەدر کرد بیروڕا ڕیفۆرمخوازییەکەی دەوڵەت سەبارەت بە شەش بنەمای خودموختاریی پێشنیارکراو لەلایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕاگەیاندنی ئاگربەست و هەڵگرتنی گەمارۆی ئابووریی لەسەر کوردستان بۆ کرانەوەی کەشوهەوای پێویست بۆ چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کوردستان" بە ڕەسمی ڕابگەیەنێ. حیزبی توودەی ئێران وێڕای بڵاوکردنەوەی ئەو پەیامە لە ژمارە ٢٤٦ی "نامە مردم" لە ٨ی جۆزەردانی ٥٩دا، لەسەر داوای غەنی بلووریان ڕایگەیاند"لە تاوتوێکردنی ڕیشە و بکەرەکانی سەرلەنوێ هەڵایسانەوەی شەڕی براکووژی لە کوردستان بۆچوونی حیزبی توودەی ئێران لەگەڵ بۆچوونە ڕاگەیاندراوەکانی نێو پەیامە باسکراوەکە وەکیەك نییە". حیزبی توودەی ئێران لەڕاستیدا بە شێوەی "دایی

[٤١] نامە مردم شمارە ٢٢٥، ١٤ اردیبهشت ٥٩
[٤٢] نامە مردم شمارە ٢٢٨، ١٧ اردیبهشت ٥٩.

جان ناپلیۆن"انە بەردەوام بەدوای شوێن پێی پیلانی ئیمپریالیزم و دەسوپێوەندەکانی سەر بە ئەو لە مەسەلەکانی کوردستاندا دەگەڕا.

بێ‌شك لە کاتی شەڕە نێوخۆییەکاندا، دەستوپێوەندەکانی سەر بە ڕێژیمی ڕووخاوی شا دەیانتوانی و دەیانویست لە ئاوی لێڵ ماسی بگرن، بەڵام بوونی وەها کەسانێك زۆر کەم بوو، نەیدەتوانی هۆکاری سەرەکی ئەم ڕووداوانە و نیشاندەری ڕاستییەکانی نێو کۆمەڵگەی کوردستان بێ. ئاوڕدانەوەیەکی دووبارە لە پێشهاتەکانی کوردستان دەری دەخا کە سەرەڕای هەوڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و دواتریش ڕێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران ـ ڕێکخستنی کوردستان ـ و داواکاریی و هەوڵە بەردەوامەکانی حیزبی توودەی ئێران بۆ ڕاگەیاندنی فەرمیی گەلاڵەی شەش ماددەیی دەسکاری‌کراو، هەرگیز حاکمییەتی ئێران ئامادەی ڕاگەیاندنی ئەو گەلاڵەیە نەبوو، درێژەی بە هێرش و کوشتارەکانی لە کوردستان دا. کارێك کە لە کۆتایی‌دا بوو بە هۆی درێژەکێشانی شەڕ لە کوردستان و کارەسات و ماڵوێرانییەکانی دواتر. لەڕاستی‌دا ئەمە ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی بوون کە سەرەڕای دەربڕینە درۆیینەکانی خۆیان خەریکی ئاڵۆزکردن و کێشە سازکردن بۆ کوردستان و سەرکوت و کوشتاری جیابیران بوون. بۆ دەسەڵاتدارێتیی بناژۆخوازی ئیسلامیی ئێران بوونی هێزە دێموکرات و جیابیرەکان لە کوردستان و تەشەنەسەندنی ئەم داواکارییە بۆ ناوچەکانی دیکەی ئێران نەیدەتوانی شتێکی دڵخواز بێ. چونکە پێکهێنانی حکوومەتە خودموختار یان خۆبەڕێوەبەرەکان، کۆمەڵگە بەرەو دوورکەوتنەوە لە ناوەند و بە کردەوە پێکهێنانی کۆمەڵگەیەکی فیدراڵ پاڵ پێوەدەنێ کە ئەمەش دژایەتی لەگەڵ بیرو بۆچوونە ناوەندگەراو دەسەڵاتخوازانەکەی ڕێبەرانی ئیسلامی، کە ئامادەی قبووڵکردنی هێزە جیابیرەکان نەبوون، هەبوو. لە ڕوانگەی ئەوانەوە هەر چەشنە داخوازیی خودموختاری سەقامگیریی کۆمەڵگەو یەکپارچەیی ئێران و یەکگرتوویی ئوممەتی ئیسلامی تووشی مەترسی دەکرد. کەواتە تەنیا ڕێگەی

چارەسەری وەها کێشەگەلێك، فریودان، پیلانو فێڵاکردن، پێکهێنانی ناکۆکییو دووبەرەکی لەنێو هێزە جیابیرەکانی کۆمەڵگە و سەرکوتی هەرچەشنە هاوارێکی ئازادیخوازانە لە وڵاتدا بوو، کردەوەیەك کە کۆماری ئیسلامی هەرگیز لە بەکارهێنانیدا تەنەخی نەکردووە.

درێژەکێشانی شەڕ لە کوردستان، هێرش و کوشتاری خەڵك لەلایەن هێزە سەرکوتکەرەکانی ئیسلامی، بێمتمانەیی هێزە شۆڕشگێڕەکانی کوردستان بە دەوڵەت، بوو بە هۆی توندتربوونی ناکۆکییە نێوخۆییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو جیابوونەوەی تاقمی حەوت کەسیو پێکهاتنی "حیزبی دێموکراتی کوردستان ـ پێڕەوانی کۆنگرەی چوارەم" بە پشتیوانیی حیزبی توودەی ئێران لە **٢٩**ی جۆزەردانی **١٣٥٩**. ئەم جیابونەوەیە لە سەردەمێکدا کە کۆماری ئیسلامیی ئێران کەڵکی لە تەواوی شێوازە نامرۆییەکان بۆ سەرکوتی بزووتنەوەی کورد وەردەگرت، بوو بەهۆی لاوازیی ئەم بزووتنەوەیەو لەتبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، وەك یەکێك لە هێزە سەرەکییەکانیو بە لاڕێدابردنی بەشێکی گەورە لە هێزە شۆڕشگێڕەکانی کورد و لە کۆتاییدا سەرکوتی خودی ئەوان لەلایەن ڕێژیمی ئیسلامی ئێرانەوە.[٤٣] ئەم جیابوونەوەیە لەگەڵ خۆشحاڵیی حیزبی توودەی ئێرانو لە سەرەوەشیدا دوکتۆر کیانووری ڕووبەڕوو بۆوە. دوای ئەم جیابوونەوەیە هەڵسوکەوتەکانی دوژمندارانەی حیزبی توودەی ئێران لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران زۆر توندتر بۆوەو گەیشتە لوتکە، بە شێوەیەك کە "نامە مردم" بووبە ئۆرگانی ڕاگەیاندنی هێرشو

[٤٣] سەبارەت بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ پێڕەوانی کۆنگرەی چواریش سەرەڕای پشتیوانی ئەوان لە ئینقلاب، پێش بە چالاکییەکانیان لە کوردستان گیرا، ئەندامانیان تووشی ئازار و ڕاوەدونان و تەنانەت گیران و ئێعدام بوونەوە. نەمر ناسر خۆشکەلام ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ پێڕەوانی کۆنگرەی چوار بوو کە لە ساڵی ٦١ گیرا و لە ٤ی بانەمەڕی ٦٢ لە شاری بانە گوللەباران کرا.

بوختانو تۆمەت بۆ هەڵبەستنی ناڕەوا بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. حیزبی توودەی ئێران لە بڵاوکراوەکانی‌دا وەك "لاتولووت" و "بەکرێگیراوانی بەعس"، "باندی قاسملوو"، " جیرەخۆرانی ناتۆ" و کۆمەڵەی سیاساختە" ناوی دوکتۆر قاسملوو و هەزاران پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانو کۆمەڵەی دێنا کە لە بەرامبەر هێرشەکانی هێزە چەکدارو سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی بەرگرییان لە ئازادیی‌و مافی دیاریکردنی چارەنووسی خەڵکی خۆیان دەکرد. پێوەری هەموو ئەم تۆمەتانەش قورس بوونی پێگەو ئێعتباری حیزبی توودەی ئێران بوو. لێرەدا بە پشت بەستن بە "نامە مردم" ئاماژە بە چەند نموونەیەك لەو تۆمەتانە دەکەین:

- قاسملوو لەمێژە لەپێوەندیی لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکا، ئەڵمانیای ڕۆژئاوا، ناتۆو بەعسی ئێراق کار بەم پیلانە شومەی دەکا. هۆلەند بە نوێنەرایەتی ناتۆ و بوودجەکەی ٩ میلیۆن دۆلاری بۆ "ئازادیی گەلی کورد" و "دەستەبەربوونی مافەکانی" لە ئیختیار ئەو ناوە.[٤٤] وەها ئیددیعایەك هیچکات نە لەلایەن حیزبی توودەی ئێران و نە لەلایەن دامەزراوە نێوخۆیی‌و دەرەکییەکان نەسەلمێنرا. سەرنجڕاکێش ئەوە کە، دەوڵەتی ئەمریکا بەهۆی هەڵوێستە چەپەکانی دوکتۆر قاسملوو تا پێش تیرۆرکردنی ناوبراو بە دەستی دەسوپێوەندەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەرگیز ئامادە نەبوو ویزای سەفەر بۆ ئەمریکا بدا بە دوکتۆر قاسملوو.
- لە کۆتاییەکانی پووشپەڕی (نزیکەی ٢٨ی مانگی پووشپەڕ) قاسملوو لە شوێنێك بەناوی "قەلادزێ" دیالۆگ و چاوپێکەوتنی لەگەڵ "بەختیاری خائین" هەبووە... بێ‌شك قاسملوو ئەم بەکرێگیراوەی بەعسی عێراق، ناتۆ و ئیمپریالیزمی ئەمریکا کە ڕەزیلانە درۆ لەگەڵ گەلی کورد دەکاو

---

[٤٤] نامه مردم شماره ٢٧٨، ١٨ تیر ١٣٥٩

خەنجەری جینایەت لە پشتەسەرییەوە تیژ دەکا، چارەنووسێکی باشتر لە بەختیار و محەمەدڕەزا و ... نابێ.[٤٥]

- بەپێی زانیارییەك کە بە دەستمان گەیشتووە، لە ڕێکەوتی ٢٥ ـ ٢٠ی بانەمەڕی ٥٩ لە نزیك گوندێك بەناوی هەڵەبجە لە عێراق، لە پەنا ناوچەیەکی سەربازی لە خانوویەکی لە بتوون دروستکراو، شێخ عوسمانی نەقشبەندی، نوێنەری قاسملوو، سدیق کەمانگەر نوێنەری کۆمەڵە چاوپێکەوتنیان لەگەڵ ئووەیسیو پالیزبان و ئەشرەف کردووە.[٤٦]

ناکۆکیی سیاسیی حیزبی توودەی ئێران لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو کۆمەڵە، ئاڵۆزبوونی بارودۆخی کوردە توودەییەکان لە کوردستان، گرتنو زیندانی کردنی ئەوان لەلایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانو کۆمەڵە لەلایەك[٤٧] و بەرتەسکبوونەوەی مەیدانی چالاکییە ئاشکراکانی حیزبی توودەی ئێران ـ تەشکیلاتی کوردستان ـ و گیرانی ئەندامانی لەلایەن هێزە ئەمنییەتیەکانی کۆماری ئیسلامی، قەدەغەکرانی بڵاوبوونەوەی "نامە مردم" و ... لێکەوتەوە. کوردە توودەییەکان سەرەڕای بڕواو ئیمانیان بە مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەکانو چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کورد لە ئێران، بە سەرنجدان بە سیاسەتەکانی حیزبی توودەی ئێرانو بەرگری لە کۆماری ئیسلامیی ئێران، هەرچی زیاتر لە کۆمەڵگەدا گۆشەگیربوون، حاڵەتی "مریشکی بووك و سەرەخۆشی"یان بەخۆوە گرتبوو.

---

[٤٥] نامە مردم شمارە ٣٠٥، ٢٠ مرداد ٥٩

[٤٦] نامە مردم شمارە ٣١٥، ٢ شهریور ٥٩

[٤٧] بەپێی وتەی حیزبی توودەی ئێران نەمر مستەفا شاروێرانی و ناسرهاشمی لە ئەندامانی تەشکیلاتی کوردستانی حیزب لەلایەن کۆمەڵە تیرۆر کران.

درێژەدانی سیاسەتی داکۆکی لە کۆماری ئیسلامی لەلایەن حیزب تا کاتی هێرشی سپای پاسداران بۆ سەر ڕێبەرایەتییەکەی لە ڕێبەندانی ١٣٦١ نە تەنیا کاریگەرییەکی زۆر خراپی لەسەر بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ئێران دانا، بەڵکو خەسارێکی جیددیی بە ئێعتبارو پرستیژی مێژوویی ئەو حیزبە گەیاندو بەکردەوە بوو بەهۆی شکستی سیاسەتەکانی، گرتن، ئەشکەنجەو ئێعدامی بەشێکی زۆر لە ڕێبەرایەتی، کادر و ئەندام و لایەنگرەکانی. ژیانی سیاسی بەپێچەوانەی خۆشبینییە گوماناوییەکانی ڕێبەرایەتی حیزبی توودەی ئێران سەبارەت بە ڕێبەریی " لێبڕاو و پڕ لە زانایی و لێزانیی ئیمام خومەینی " لەسەریەك نادروستبوونی سیاسەتەکانی ئەوانی نیشان دەدا.[٤٨]

ڕێبەریی حیزبی توودەی ئێران لە سالی ٦١ بەسەرنجدان بە ڕاپۆرتگەلێك کە لە سەرچاوە جیاوازەکانەوە پێی دەگەیشت و سەرەڕای ئەزموونی چوار ساڵ سەرکوت و خنکاندنی دەنگی هێزە جیابیرەکان لە ئێرانو داننان بە "ئەگەری سووڕان بۆ ڕاست" لە دەسەڵاتدارێتیی کۆماری ئیسلامی، هێرشی هێزە ئەمنییەکان بۆ سەر حیزب و لە ئاکامدا ڕاوەدوونانو گرتنی کادرو ئەندامانی، هەروا گەشبینانە لە چاوەڕوانی جێبەجێبوونی "یاسای حیزبەکان" لە ئێران مایەوە، بەکردەوە ئەندامانی حیزبی بۆ

[٤٨] ئیحسان تەبەری لە "کوره آزمون تاریخ" ڕوو بە هێندێك لە کۆمەڵە بە ئیستلاح چەپەکان بە لێبڕاوییەوە دەڵێ:" ژیانی سیاسی نیشانی داوە کە بەپێچەوانەی ڕەشبینی هێندێك لە کۆڕ و کۆمەڵە بە ئیستلاح چەپەکان کە پێیان وابوو ئێمە لەژێر ڕێبەرایەتی نوێنەرانی وردە بورژوازییەکی دواکەوتوو داین و هەربۆیە تەنیا بەرەو فاشیزم دەڕۆین (!) بەپێچەوانەی کەسانیك کە لەلایەنی چەپەوە پێشبینیی ئێمەیان لەبارەی لایەنە پێشکەوتووەکانی ڕێبازی سیاسی ئیمام نەدەبینی، ڕووداوەکان بە هەموو هەورازو نشێوییەکانیانەوە، لەسەریەك دروستیی پێشبینییەکانی ئێمەیان دەرخستو ئێستا هیواداریـن کە هەر ئەم پێش بینی کردنە دروستانە لە ساڵی داهاتووش نیشان بدا. نوشتەهای فلسفی اجتماعی، جلد دوم ص ٢٨٨، چاپ دوم ١٣٨٥، انتشارات حزب توده ایران.

ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ مەترسیو دەسپێکی چالاکیی نهێنی ئامادە نەکردبوو، کەئەمە بوو بەهۆی دروستبوونی خەیاڵاتو گومان لەنێو ئەندامانی حیزب لە پێوەندیی لەگەڵ داهاتووی ڕوونی سیاسەتەکانی حیزبی توودەی ئێران دەرهەق بە کۆماری ئیسلامی.

بە شکستی سیاسەتی "یەکگرتنو ڕەخنەگرتن" و هێرشی هێزە ئەمنییەکانی کۆماری ئیسلامی لە دوو قۆناغدا (ڕێبەندانی ٦١ و بانەمەڕی ٦٢) بۆ سەر ڕێکخراوە حیزبییەکانی لە سەرانسەری ئێران و دەسپێکردنی گرتنو ڕاوەدوونانی ئەندامانی، کادرەکانی حیزبی توودەی ئێران لە ئێران بەگشتیو لە کوردستان بەتایبەتی، دەبووایە بەدوای سەرپەنایەکدا بگەڕێن بۆ ئەوەی لەلایەن هێزە ئەمنییەتییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە تا ماوەیەك لەوەپێش بە بەشێك لە هێزە دروستو وەفادارەکانی شۆڕش دەهاتنە ئەژمار، تووشی گرتن، ئەشکەنجەو ئێعدام نەبنەوە.[٤٩] لە وەها بارودۆخێکی هەستیاردا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕێگەی "ڕادیۆ دەنگی کوردستان" ئامادەیی خۆی بۆ یارمەتیدانی توودەییەکان ڕاگەیاند. ژمارەیەك لە ئەندامانی حیزب لەگەڵ بنەماڵەکانیان بە هیممەتی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ شوێنە هێمنەکانی کوردستانی عێراق گوێزرانەوە.

بەشێکی زۆر لە ئەندامو کادرەکانی حیزبی توودەی ئێران ـ تەشکیلاتی کوردستان ـ ، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ پێڕەوانی کۆنگرەی چوارەم ـ و ڕێکخراوی

---

[٤٩] دوای هێرشی سەرانسەریی هێزە ئەمنییەکان بۆ سەر حیزبی توودە ئێران و گرتنی ئەندامانی تەشکیلاتی کوردستان، نەمران حەسەن قزڵجی، عەلی گەلاوێژ، رەزا شەڵتوکی، مورتەزا باباخانی، کەسرا ئەکبەری کوردستان، حەمید موسس غەفاری، تاهیر ئیمامی پوور و یارەیسی لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامیدا شەهید بوون.

فیداییانی گەلی ئێران زۆرینە (ئەکسەرییەت) ـ تەشکیلاتی کوردستان ـ لەگەڵ هێرشی هێزەکانی سپای پاسدارانو بە هەڵوشاوە ڕاگەیاندنی حیزبی توودەی ئێرانو پێکهێنانی شانۆی تەلەویزیۆنیی بەشێك لە ڕێبەرانی حیزبی توودەی ئێران کە لەژێر ئەشکەنجە نامرۆییەکاندا ناچار بە پەشیمانیو ڕەتکردنەوەی حیزبو دنیابینیی مارکسیزم کرابوون، ڕەوانەی کوردستانی ئێراق بوون، لە مەقەڕەکانی حیزبی کۆمونیستی عێراق جێگیربوون. ئەوان زیاتر لە چوار ساڵ لە دژوارترین بارودۆخدا بە هیوای ڕێکخستنەوەی نوێو ئەگەری دەسپێکردنەوەی خەباتی چەکدارانە لە کوردستان لە چاوەڕوانیی بڕیارەکانی ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێراندا مانەوە. بایەخ نەدانی ڕێبەرانی حیزب بە چارەنووسی ئەم کەسانە، بێ‌کاریگەر بوونی ڕێبەرایەتی کە تێکەڵ بە قووڵبوونەوەی ناکۆکییە نێوخۆییەکان و جیابوونەوە بەردەوامو بێزارکەرەکان لە حیزبی توودەی ئێراندا بوو، بەرەبەرە بوو بە هۆی گەڕانەوەی ئەو کەسانە بۆ ئێران، چوون بۆ یەکێتی سۆڤیەت یان وڵاتانی ئورووپایی. سەرەنجام نزیك بە تەواوی کادرو ئەندامەکانی ڕێکخراوی ئەیالەتی حیزبی توودەی ئێران ـ تەشکیلاتی کوردستان ـ لە دەرەوەی وڵات بە دەرکردنی ڕاگەیاندراوێك لە ١٠ی خاکەلێوەی **١٣٦٩** بە فەرمی ڕەخنەیان لە هەڵوێستەکانی ئەو حیزبە لەپێوەندیی لەگەڵ ئێرانو کوردستان گرت، ڕیزی خۆیان لە حیزبی توودەی ئێران جیا کردەوە. لە بەشێك لەو ڕاگەیاندراوەدا کە ڕوو بە خەڵکی بەشەرەفی ئێرانو نەتەوەی خەباتگێڕی کورد بوو، هاتووە:

" ئێمە ئەندامانی حیزبی توودەی ئێران، چ پێڕەوانی پێشووی کۆنگرەی چوار و چ ئەندامانی کوردی ڕێکخراوەکانی حیزبی لە کوردستاندا، کە لە سیستمێکی بوروکراتیكو بە دوور لە ڕاستەقینەکانی نوێی ژیان دەژیان و لەژێر کارتێکەردنی سیاسەتو کردەوە هەڵاوییەکانی حیزبی توودەی ئێراندا بووین، چ بە تێکرایی و چ بە تاک تاک، بە نۆرەی خۆمان، خۆ بە هاوبەش و بەرپرسی هەڵەکانی حیزب لە

مەڕ مەسەلەی گشتی شۆڕشی ئێران و بەتایبەتی مەسەلەی کورد دەزانین."[٥٠] بە دەرکردنی ئەم ڕاگەیاندراوە نەمران غەنی بلوریانو محەمەدئەمین سیراجیش کە لە ئەندامانی ڕێبەرابەتی حیزبی توودەی ئێران بوون، بە دەرکردنی ڕاگەیاندراوێك پشتیوانییان لەم حەرەکەتە ناڕەزایەتییە کرد و لە حیزبی توودەی ئێران هاتنەدەر.[٥١] بەم شێوەیە زۆربەی کادرو ئەندامانی ڕێکخراوی ئەیالەتی حیزبی توودەی ئێران - کوردستان کە بەزۆری لە دوای شۆڕشی ٥٧ بە باوەڕ بە سۆسیالیزمو هیوادار بە چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کورد چووبوونە نێو حیزبی توودەی ئێران، وێڕای ڕەخنەگرتنی ئاشکرا لە هەڵوێستەکانی ڕابردوو، بۆ هەمیشە ماڵئاواییان لە حیزبی توودەی ئێران و ڕێبازە سیاسییەکەی کرد.

---

[٥٠] لێکدابڕان، پێداچوونەوەیەک بە سەرچۆنێتی پێکاتنی پێرەوانی کۆنگرەی چوار، حوسین بەخشی، لاپەرەی ٩١- ٩٠

[٥١] سەرچاوەی پێشوو.